

попека, скарапечка). Большасць жа назваў хлеба з каранем **рек-* з'яўляюцца ўласна рускімі, яны ўжываюцца толькі ў гаворках рускай мовы (*пекиша, пекишка, опекуш, печенюха* і інш.).

¹ Гл.: Мейс А. Общеславянский язык. М., 1951. С. 396.

² Гл.: Аванесов Р. И. Очерки русской диалектологии. М., 1949. С. 217—218, 220, 229; Дыялекталагічны атлас беларускай мовы. Мн., 1963. Карты № 65, 66.

³ Гл.: Филин Ф. П. Происхождение русского, украинского и белорусского языков. Л., 1972. С. 194 і наст.

⁴ Гл.: Варбот Ж. Ж. Древнерусское именное словообразование. М., 1969. С. 85, 122.

⁵ Гл.: Будилович А. Первобытные славяне в их быте, языке и понятиях по данным лексикальным: Исследования в области лингвистической палеонтологии славян. Киев, 1878—1879. Ч. 2. Вып. 1. С. 50.

⁶ Гл.: Там жа.

⁷ Гл.: Мартынов В. В. Праславянская и балто-славянская суффиксальная деривация имен. Мн., 1973. С. 24.

⁸ Гл.: Варбот Ж. Ж. Назв. праца. С. 94—95.

А. К. КІКЛЕВІЧ

ФУНКЦЫЯНАЛЬНАЕ ПОЛЕ (структура плана выражэння) КАТЭГОРЫІ КВАНТЫФІКАЦЫІ

1. Як кожная семантычная катэгорыя натуральнай мовы, катэгорыя квантыфікацыі (далей — КК) мае шэраг сродкаў выражэння, якія адносяцца да розных узроўняў мовы і характарызуюцца рознай ступенню складанасці. Усе гэтыя формы можна падзяліць на два класы: 1) *намінацыі* і 2) *імплікатыўныя*. Да *намінацыяў* форм КК трэба аднесці моўныя адзініцы, план выражэння якіх зазначае семантыку КК, г. зн. такія, для якіх КК складае сферу іх *намінацыі*. Дзякуючы выкарыстоўванню *намінацыяў* адзінак выказванне характарызуецца аналітычнасцю — кожнаму элементу яго сэнсу адпавядае асобны элемент яго формы.

Імплікатыўныя сродкі выражэння КК заснаваны на тым, што КК асацыіруецца не з планам выражэння, а з планам зместу знака — план зместу знака А выступае адначасова планам выражэння знака В. Падобныя адносіны паміж структурамі знакаў характэрныя для сям'ятычных сістэм, што сцвярджаў, напрыклад, Ю. М. Лотман: «Значение выражает другое значение, то есть всякое значение может сделаться выражением для некоего содержания, которое в свою очередь может стать выражением для содержания 3-й, 4-й и N-й степени»¹.

Амбівалентнасць плана зместу знака стварае аснову дынамікі *агрэгацыяў* і *канструкцыяў* функцый сістэмы: адзін і той жа аспект знака можа выступаць як *агрэгацыйная* функцыя аб'екта ніжэйшага ўзроўня і як *канструкцыйная* функцыя аб'екта вышэйшага ўзроўня.

Імплікатыўныя формы семантычных катэгорый, уключаючы КК, могуць таксама выступаць як шэраг семантычных прымет выказвання, узаемадзеянне якіх абумоўлівае якасна новую семантыку.

Імплікатыўнае выражэнне значэнняў абумоўлівае сінтэтычнасць выказвання — асобныя семантычныя прыметы не асацыіруюцца з адпаведным планам выражэння, іншымі словамі, зместу ў выказванні больш, чым формы.

2. Асноўныя тыпы *намінацыяў* форм КК можна падзяліць на тры групы: 1) *сінтэтычныя*, 2) *аналітычныя*, 3) *нулявыя*.

2.1. *Сінтэтычныя* формы КК складаюць ядро функцыянальнага поля гэтай катэгорыі як у плане *парадыгматыкі* — з пункту погляду колькасці форм, так і ў плане *сінтагматыкі* — з пункту погляду іх частаты ў тэксце (напрыклад, *квантарнае* слова (далей — КС) *увесь* — адно з найбольш частотных у беларускай мове).

Сярод *сінтэтычных* форм КК можна вылучыць 1) *лексічныя* і 2) *марфалагічныя*.

2.1.1. Да *лексічных* форм КК адносяцца КС, ядро лексічнага значэння якіх складае *квантарнае* значэнне. Граматычная характарыстыка КС *неаднародная* — яны належаць да класаў *квантарных* займеннікаў (*некаторыя, усе, кожны, усякі*), *дзеясловаў* (*ёсць, бывае, маецца, здара-*

еца), назоўнікаў (частка, палавіна, большасць, меншасць), прыметнікаў (пастаянны, бесперапынны, часты, рэдкі), прыслоўеў (заўсёды, часам, усюды, цалкам), часціц (ні, і) злучнікаў (і... і, ні... ні, альбо... альбо, то... то).

2.1.2. Да марфалагічных сродкаў КК адносяцца некаторыя віды афіксацыі і словаскладання.

2.1.2.1. Прэфіксальныя формы асобных перфектыўных дзеясловаў валодаюць семантыка-дыстрыбутыўнай прыметай КК: яны патрабуюць, каб аб'ект дзеяння выступаў у поўным аб'ёме, і звычайна злучаюцца непасрэдна з КС, параўн. лексемы *перачытаць, пералавіць, перакусаць, перагладзець*:

(1) Твой сабака перакусаў усіх дзяцей на двары.

(2) Таня перачытала ўсе кнігі ў гэтай бібліятэцы.

У злучэнні з маркерам партытыўнасці падобныя дзеясловы губляюць агульнаквантарную рэлевантнасць, параўн.:

(3) Таня перачытала частку кніг, якія ёй трэба перачытаць = 'Існуюць кнігі, якія Таня перачытала паўторна'.

У беларускай мове агульнаквантарную семантыку перадаюць пераходныя дзеясловы з прыстаўкай *папа-*, параўн.:

(4) Дзеці папазбіралі ўсе ягады.

2.1.2.2. Суфіксальныя і канфіксальныя формы дзеясловаў могуць выражаць адносную квантыфікацыю. Гэта перад усім формы ітэратыўных дзеясловаў, якія шырока распаўсюджаны ў польскай мове²: *pisywać, czytywać, chadzać, mawiać, miewać, poszukiwać, jadać*:

(5) *Brat chadzał do nas w zimie przed wyjazdem do Niemiec* = 'У інтэрвале часу, роўнаму зіме, які закончыўся ад'ездам брата ў Германію, існавалі моманты, калі брат прыходзіў да нас'.

2.1.2.3. Абсалютная тэмпаральная квантыфікацыя выражаецца ў складзе кампазітаў тыпу рус. *ежедневно, ежедневно, ежегодно*, бел. *штодзённа, штогод*, пол. *codziennie, cotygodniowo, corocznie*. Некаторыя з кампазітаў уключаюць квантарны кампанент, параўн. рус. *всемирный, всесторонний, каждодневный, всемирный, всезнайка* і да т. п.

2.2. Аналітычныя формы КК — устойлівыя злучэнні, напр. пол. *co rok (u), co miesiąc, nic a nic, nigdy przenigdy, cały czas, ani razu, od czasu do czasu, od A do Z, od deski do deski, kto bądź, ktokolwiek* і іншыя. У гэтую ж групу ўваходзяць і некаторыя тыпы сінтаксічных канструкцый, напр. рус. *кто бы ни был, куда бы ни пошел, сколько бы ни убеждали; что ни... то...; пол. со... то...* і іншыя.

2.3. Нулявыя формы КК уяўляюць сабой канструкцыі з эліпісамэкзістэнцыяльнага прэдыката³ — у гэтым выпадку рэалізуецца абсалютная квантыфікацыя, параўн.:

(6) У гэтым часопісе ёсць артыкулы на беларускай мове = 'Некаторыя артыкулы ў гэтым часопісе напісаны па-беларуску'.

(7) У гэтым часопісе — артыкулы на беларускай мове = 'Усе артыкулы ў гэтым часопісе напісаны па-беларуску'.

Незамешчаныя сінтаксічныя пазіцыі КС маюцца ў канструкцыях тыпу *...а часам і...*, напр.:

(8) Я даваў ёй цукеркі, а часам і ляльку = 'Я заўсёды даваў ёй цукеркі, а часам і ляльку'.

3. Імплікацыйныя формы КК абумоўліваюць такую з'яву, як «с к р ы т а я к в а н т ы ф і к а ц ы я»: для выяўлення квантарнага значэння ў гэтым выпадку неабходны аналіз семантычнай структуры выказвання і актуалізаваных у ёй семантычных імплікацый. Імплікацыйныя формы КК маюць шэраг варыянтаў.

3.1. Выказванні з назоўнікамі мн. л. без квантарнага атрыбута ў некаторых выпадках могуць быць інтэрпрэтаваныя як выражэнні з вялікім квантарам, параўн. (прыклад М. І. Аткушчыковай):

(9) Молекулы в жидкости удерживают друг друга = 'У вадкасці не існуе двух такіх малекул, якія б не ўтрымлівалі адна другую'⁴.

Гэта семантычнае правіла натуральнай мовы адлюстроўваецца і ў логіцы. У фармальнай логіцы лічыцца, што атрыбутыўнае суджэнне можа і не мець спецыяльнага маркера аб'ёму суб'екта⁵, а ў логіцы прэдыкатаў прынята атаясамленне агульнага імені і пераменнай, звязанай квантарам агульнасці:

$$P(x) = \forall x P(x)^6.$$

Аднак шэраг акалічнасцей не дазваляе лічыць формы назоўнікаў мн. л. намінатыўным сродкам КК. Перад усім перашкаджае гэтаму тое, што агульны назоўнік мн. л. не заўсёды семантычна ідэнтычны іменнаму злучэнню з абсалютным квантарам. У. Чэйф зазначаў, што выказванне *Усе сланы любяць земляныя арэхі* ў параўнанні да выказвання *Сланы любяць земляныя арэхі* перадае новую інфармацыю, менавіта інфармуе аб тым, што гаворка ідзе аб поўным класе сланоў⁷.

Важнай асаблівасцю ўжывання форм мн. л. назоўнікаў для выражэння КК з'яўляецца іх узаемадзеянне з іншымі семантычнымі катэгорыямі выказвання, асабліва — з семантычным тыпам прэдыката. Так, М. Лакава, зазначае, што балгарскі выраз *Молличета спортуват* у залежнасці ад трактоўкі прэдыката як квалітатыўнага ці эпизадычнага будзе мець дзве інтэрпрэтацыі: 'Усім хлопчыкам уласціва займацца спортам' альбо 'Гэтыя хлопчыкі ў дадзены момант займаюцца спортам'⁸.

Іншым фактарам падобнага тыпу выступае граматычнае значэнне адзін. л. пацыенса. Так, Ю. Д. Апрасян паказвае, што ў выказванні *Дзеці любяць яблыкі* выражаецца абсалютная квантыфікацыя суб'екта, а ў выказванні *Хлопчыкі чытаюць кнігу* — адносная квантыфікацыя суб'екта⁹, што, на нашу думку, абумоўлена значэннем мн. л. словаформы *яблыкі* і значэннем адзін. л. словаформы *кнігу*.

«Скрытая» квантыфікацыя залежыць таксама ад лексічнага значэння прэдыката. Р. Павіленіс паказвае, што выказванне *Людзі смяротныя* змяшчае абсалютную квантыфікацыю, а выказванне *Людзі скупыя* — адносную квантыфікацыю¹⁰.

Значная колькасць моўных выразаў са «скрытай» квантыфікацыяй дадзенага тыпу абумоўлена энцыклапедычнымі ведамі гаворачага, якія рэалізаваны ў фрэймах назоўнікаў і дзеясловаў, а таксама ў эпистэмічных прэсупазіцыях выказвання, параўн.:

(10) Восенню птушкі адлятаюць на поўдзень = 'Некаторыя птушкі восенню адлятаюць на поўдзень'.

прэс.: Восенню толькі частка птушак адлятае на поўдзень.

На характар інтэрпрэтацыі выказвання са «скрытай» квантыфікацыяй уплывае таксама негацыя прэдыката, напр.:

(11) Жыхары горада Г. носяць шырокаполыя капялюшы = 'Некаторыя жыхары горада Г. носяць шырокаполыя капялюшы'.

(12) Жыхары горада Г. не носяць капялюшоў = 'Ні адзін з жыхароў горада Г. не носіць капялюша'.

Адсутнасць КС у канструкцыях са «скрытай» квантыфікацыяй абумоўлена агульнасемантычнымі прынцыпамі эканоміі і кампенсацыі: КК не выражаецца ў дадзеным выпадку спецыяльным маркерам таму, што квантарная семантыка выцякае з кантэкста, яе імпліцыруюць формы, якія ўжываюцца для выражэння іншых значэнняў выказвання.

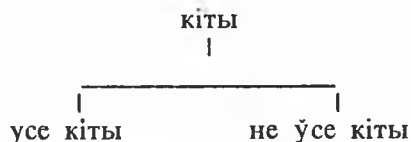
Часцей за ўсё, калі гэтаму не перашкаджаюць акалічнасці, назоўнік мн. л. асацыіруецца менавіта з квантарным значэннем абсалютнай квантыфікацыі. У аснове гэтага правіла ляжыць заканамернасць семантычнай дэрывацыі лексем, якую можна акрэсліць так: гіперонім ужываецца ў значэнні гіпоніма — пазітыўнага члена прыватыўнай апазіцыі. Так, адносіны выразаў *вельмі* — *вельмі шмат*, *вельмі* — *вельмі мала* можна кваліфікаваць як гіпанімію, а адносіны *вельмі шмат* — *вельмі мала* — як прыватыўную апазіцыю:

Гіперонім *вельмі* можа выкарыстоўвацца ў другасным значэнні 'празмерна', напр. у сказе:

(12) *Бацька вельмі давяраў палітыкам* = 'Бацька вельмі, у высокай ступені давяраў палітыкам'.

Гэтая тыповая для славянскіх моў трансфармацыя адбываецца і адносна квантарнай семантыкі, параўн.:

Ужыванне формы назоўніка *кіты* ў значэнні *ўсе кіты*, напрыклад, у выказванні *Кіты — млекакормячыя*, а таксама мноства падобных прыкладаў адпавядае дынаміцы моўных тэрмінаў з большым і меншым аб'ёмам экстэнсіянала.

Гэты самы працэс можа мець і прагматычнае тлумачэнне. Для асобных тыпаў сітуацый і прэдыкатаў, якія іх маніфестуюць, існуе норма мноства акрэсленых індывідаў. Так, для прэдыката *млекакормячыя* такая прапазіцыянальная (альбо сітуацыйная) норма — поўны клас кітоў, для прэдыката *прыплыць* — абмежаваная частка кітоў. Калі адсутнасць КС у выказах са «скрытай» квантыфікацыяй інтэрпрэтаваць як від з а м о ў ч в а н н я, то можна сцвярджаць, што адным аб'ектам такога замоўчвання з'яўляецца прапазіцыянальная норма аб'ёму мноства індывідаў у акрэсленай сітуацыі. У выразе *Кіты прыплылі* аргумент *кіты* мае не універсальную, як у выразе *Кіты — млекакормячыя*, а канкрэтную рэферэнцыю — гаворачы мае на ўвазе пэўнае падмноства кітоў.

Другім аб'ектам замоўчвання выступае поўны аб'ём універсальна альбо абмежавана акрэсленага класа індывідаў (калі ён не адмаўляецца іншымі семантычнымі прыметамі выказвання). Параўн. семантычныя трансфармацыі:

(13) Кіты — млекакормячыя = 'Усе тыя, што ўваходзяць ва універсальны клас кітоў, з'яўляюцца млекакормячымі.

(14) Кіты прыплылі = 'Усе тыя, што ўваходзяць у дадзены вядомы гаворачаму падклас кітоў, прыплылі'.

Паколькі абсалютная квантыфікацыя адпавядае экзістэнцыяльнай норме мноства (актуальны аб'ём мноства раўняецца рэальнаму аб'ёму), то можна канстатаваць, што адным з аб'ектаў замоўчвання выступае абсалютная квантыфікацыя як экзістэнцыяльная норма мноства.

3.2. Аналагічная падстава дазваляе ўжываць для імплікацыі КК граматычнае значэнне абагульненага адзіночнага ліку назоўнікаў. Так, М. Токаж выказванне *Człowiek jest ssakiem* трактуе як *Kazdy człowiek jest ssakiem*¹¹. У падобных выказах назоўнік мае універсальную рэферэнцыю, а прэдыкат — семантыку квалітатыўнасці. У балгарскай мове дадатковым сродкам выражэння агульнасці з'яўляецца акрэслены член¹², параўн.:

(15) Кучето е приятел на човека = 'Кожны сабака — сябар чалавека'.

(16) *Куче е приятел на човека.

Звычайна ў такіх семантычных структурах маецца імплікацыя: з належнасці індывіда да пэўнага класа выцякае яго прыналежнасць да іншага класа.

КК не выражаецца ў выказваннях з абагульненым эталонным адзіл. л., напр.: *Сястра іграе на скрыпцы*; *Чалавек паявіўся на Зямлі мільён гадоў назад*¹³.

3.3. «Скрытая» КК змяшчаецца ў некаторых выказваннях з формамі він. склона назоўнікаў, на што звярнуў увагу А. Ножычка¹⁴:

(17) Выпі малака.

(18) Выпі малако.

У адрозненне ад партытыўных форм род. склона формы він. склона назоўнікаў маюць агульнаквантарную вартасць: выказванне (18) можна інтэрпрэтаваць як *Выпі ўсё малако*. Выказванні *Выпі малако* і *Выпі ўсё малако* адрозніваюцца толькі ступенню катэгарычнасці і прагматычным кантэкстам — КС актуалізуецца тады, калі абсалютная квантыфікацыя аргумента непасрэдна не абумоўлена абставінамі, у прыватнасці, калі рэцыпіент мае намер выпіць не ўсё малако.

Некаторыя прэдыкаты дапускаюць уваход у сінтагматычныя групы толькі з формамі він. склона, напр.:

(19) Аддайце яблыкі/*яблыкаў.

Для выражэння партытыўнасці ў кантэксте такіх прэдыкатаў неабходна ўжываць спецыяльную форму:

(20) Адайце частку яблыкаў.

Семантыка КК у сказах з формамі він. склону назоўнікаў маніфестуецца выключна ва ўмовах, калі выконваюцца адпаведныя катэгарыяльныя прэзюмпцыі квантыфікацыі, напр. прэзюмпцыя акрэсленасці. Аб'ект уздзяння павінен быць вядомым гаворачаму і выступаць у якасці тэмы паведамлення: (18) Выпі (гэта) малако.

Пры іншай камунікатыўнай структуры выказвання КК у яго змесце выдзелена быць не можа:

(21) — Што мне трэба выпіць?

— Выпі малако = 'Тое, што ты павінен выпіць, ёсць малако'.

КК не рэалізуецца і ва ўмовах не актуалізаванай прэзюмпцыі суматывіўнасці — множны аб'ект павінен дапускаць поўны і частковы ўдзел у сітуацыі. Параўн.:

(22) Барыс падарыў сваёй жонцы пярсцёнак / *Барыс падарыў сваёй жонцы ўвесь пярсцёнак / частку пярсцёнка.

3.4. П. Адамец вылучае нулявыя эквіваленты займеннікаў, у тым ліку і квантарных, у неасабовых сказах¹⁵, напр.:

(23) Пры такой рабоце стамляешся = 'Кожны пры такой рабоце стамляецца'.

Аднак лічыць нулявы займеннік намінацыўным маркерам КК пельга: па-першае, неасабовыя выказванні не заўсёды змяшчаюць семантыку КК¹⁶, а па-другое, гэта семантыка залежыць ад шэрагу фактараў — граматычнага і лексічнага значэння дзеяслова, тыпу рэфэрэнцыі аргументаў, сінтаксічнай структуры, тыпу прапазіцыянальнага злучніка, прагматычных прэсупазіцый, кантэксту (частку з гэтых фактараў апісвае П. Адамец).

3.5. Квантарная семантыка можа змяшчацца ў выказваннях з імплікацыяй, незалежна ад таго, выражана яго адпаведным маркерам ці не¹⁷. Параўн.:

(24) Калі птушка паранена ў крыло, то яна загіне = 'Кожная птушка, якая паранена ў крыло, загіне'.

(25) Ten, kto dużo pracuje, czasu nie marnuje = 'Калі нехта з людзей шмат працуе, ён не марнуе часу' = 'Кожны чалавек, які шмат працуе, не марнуе часу'.

(26) Канцлер выбіраецца Нацыянальным сабраем = 'Канцлер заўсёды выбіраецца Нацыянальным сходам'.

М. І. Аткушчыкова выкарыстоўвае імплікацыю для семантычнага ўяўлення агульнай квантыфікацыі¹⁸:

(27) Все коровы нашего колхоза высокоудойные = 'Калі гэта карова нашага калгаса, то яна высокаўдойная'.

У змяшчаючых семантыку агульнай квантыфікацыі выказваннях з імплікацыяй улічваецца некалькі дадатковых семантычных характарыстык, напр., квалітатывіўнасць прэдыката:

(28) Калі Іван сёння пойдзе ў бібліятэку, ён спаткае там Пятра.

(29) Калі Іван пойдзе ў бібліятэку, ён спаткае там Пятра = 'Калі б не пайшоў Іван у бібліятэку, ён спаткае там Пятра'.

Выказванне (29) уваходзіць у якасці кансеквента ў складанае выказванне (30):

(30) Пётр заўсёды працуе ў бібліятэцы і, калі Іван пойдзе ў бібліятэку, то спаткае там Пятра.

Семантычная структура антэцэдэнта першай імплікацыі, акрамя вялікага квантара, уключае аргументы кансеквента другой імплікацыі і семантычную прэсупазіцыю яго прэдыката. Для цэлага шэрагу падобных выказванняў з імплікацыяй характэрна семантычная структура, у якой антэцэдэнт можа быць трансфармаваны ў быццёнае выказванне:

(25a) Калі параніць птушку ў крыло, яна загіне.

Агульную структуру падобных выразаў можна адлюстравіць з дапамогай прэдыкатнай формулы:

$$\begin{aligned} \exists x \rightarrow Q(x) - \forall x Q(x). \\ P(x) \quad P(x) \end{aligned}$$

3.6. Даследчыкі паказалі, што некаторыя граматычныя катэгорыі дзеяслова, перад усім час і трыванне, маюць квантарную рэлевантнасць.

Семантыка закончанага трывання, напрыклад, перашкаджае дзеяслову злучацца з маркерамі абсалютнай тэмпаральнай квантыфікацыі:

(31) Брат заўсёды прыходзіць з падарункамі / Брат, як заўсёды, прыйшоў з падарункамі.

Закончанае трыванне перфектыўных пераходных дзеясловаў, аднак, выступае як імплікатыўны сродак КК у адносінах да аб'екта дзеяння. Як вядома, семантыка закончанага трывання заклучасца ў рэзультатыўнасці і цэласнасці дзеяння, у наяўнасці мяжы сітуацый. Прымяняльна да пераходных дзеясловаў гэта значыць, што дзеянне над аб'ектам дасягнула эфекту. Калі аб'ект носіць множны характар і дзеянне рэалізуецца як паслядоўнасць аперацый над яго часткамі, выказванне з такімі кампанентамі змяшчае семантыку абсалютнай квантыфікацыі аб'екта:

(32) Іван прачытаў кнігу – 'Іван прачытаў усю кнігу'.

(33) Дзеці праспявалі песню – 'Дзеці праспявалі ўсю песню'.

(34) Хлопчык выпіў малако – 'Хлопчык выпіў усё малако'.

Калі семантыка перфектыўнасці ў змесе дзеяслова адсутнічае, значэнне КК не імпліцыруецца і нават злучальнасць некаторых дзеясловаў з формамі абсалютнай квантыфікацыі выключана:

(35) *Іван чытае ўсю кнігу / Іван чытае першую частку кнігі.

(36) *Дзеці спяваюць усю песню / Дзеці спяваюць першы куплет.

(37) *Хлопчык п'е ўсё малако / Хлопчык п'е са шклянкі малако.

Квантарная семантыка выражаецца тады, калі дзеяслоў закончанага трывання азначае мяжу шэрагу паўтаральных сітуацый. Калі ж маецца завяршэнне адной сітуацыі, КК не рэалізуецца:

(38) Хлопчык апаліў руку*Хлопчык апаліў усю руку'.

(39) Вандроўнікі ўбачылі ўрэшце востраў*Вандроўнікі ўбачылі ўвесь востраў'.

3.7. Абсалютная квантыфікацыя асацыіруецца таксама з семантыкай адмоўя, напр.:

(40) Загадчык не прыходзіў на пасяджэнні без спазнення – 'Загадчык ніколі не прыходзіў на пасяджэнні без спазнення'.

Абавязковай умовай актуалізацыі КК у выказваннях з часціцай *не* з'яўляецца агульны характар адмоўя. Іншай умовай той жа семантыкі выступае паўтаральнасць акцыі. Так, у (40) падразумяецца серыя пасяджэнняў кафедры, у якіх прымаў удзел загадчык. Пры аднакратнасці акцыі КК не выражаецца:

(41) — Іван дома?

— Не, яшчэ не прыходзіў.

Рэпліку *Не, яшчэ не прыходзіў* нельга тлумачыць як выражэнне з квантарам *Ніколі / ні разу не прыходзіў*.

3.8. Мадалынасць і КК маюць прамыя парадыгматычныя карэляцыі, у прыватнасці, значэнні КК можна інтэрпрэтаваць з дапамогай значэнняў мадалынасці, напр.:

(42) Палітыкі не заўсёды гавораць праўду = 'Палітыкі неабавязкова гавораць праўду'.

(43) Палітыкі ніколі не гавораць праўды = 'Не верыцца, што палітыкі гавораць праўду'.

Натуральна, што маецца і адваротны эфект: формы мадалынасці могуць імплікаваць семантыку КК, напр.:

(44) Атрымліваючы рэшту, ён мог пералічыць грошы = 'Атрымліваючы рэшту, ён часам пералічваў грошы'.

(45) Атрымліваючы рэшту, ён абавязкова пералічваў грошы = 'Атрымліваючы рэшту, ён заўсёды пералічваў грошы'.

3.9. Аналагічныя адносіны назіраюцца паміж квантарамі і рэстрыктарамі, параўн.:

(46) Толькі Ігар у гэтай групе рэшыць такую складаную задачу = 'Ніхто, акрамя Ігара, у гэтай групе не рэшыць такую складаную задачу'.

(47) Нават Ігар не рэшыць такой складанай задачы = 'Ні Ігар, ніхто іншы не рэшыць такой складанай задачы'.

3.10. Семантика КК імпліцуєцца таксама значэннем дыстрыбутыўнасці дзеяння¹⁹.

(48) Мы знялі са століка па падносу = 'Кожны з нас зняў са століка па аднаму падносу і не болей'.

4. Апісаныя намі важнейшыя і найбольш тыповыя формы і сродкі выражэння квантыфікацыі ў сучасных славянскіх мовах дазваляюць зрабіць вывад, што квантыфікацыя пранізвае амаль усю сістэму мовы. Мноства форм выражэння квантыфікацыі пацвярджае дынамічны характар мовы, яе ангажаванасць у псіхалагічную сферу: суб'ект маўлення імкнецца не да выкарыстоўвання аднаго і таго ж тыпу знакаў для аднаго і таго ж тыпу значэнняў, а да вар'іравання плану выражэння семантычных катэгорый з мэтай выбару формы, якая пры захаванні сэнсу патрабуе ад суб'екта найменшых намаганняў.

¹ Лотман Ю. М. // Труды по знаковым системам. 25. Тарту, 1992. С. 21. Гл. таксама: Барт Р. Избранные работы. Семиотика. Поэтика. М., 1989. С. 79.

² Гл.: Косеска—Тошева В., Гаргов Г. Българско-полска съпоставителна граматика. Т. 2. Семантичната категория определеност/неопределеност. София, 1990. С. 106.

³ Гл.: Арутюнова Н. Д. Предложение и его смысл. М., 1976. С. 210—211; Канторсзук У. // Zeitschrift für Slawistik. Bd. 35. 1990. N 4.S. 523.

⁴ Гл.: Откупщикова М. И. // Лингвистические проблемы функционального моделирования речевой деятельности. Вып. 1. Л., 1973. С. 142; Макколи Дж. // Новое в зарубежной лингвистике. 14. М., 1983. С. 182; Чарняк Ю. // Там же. 12. М., 1983. С. 178; Osadnik W. // Studia gramatyczne bułgarsko-polskie. 2. Określoność/nieokreśloność. Wrocław etc., 1987. S. 131.

⁵ Гл.: Кондаков Н. И. Логика. М., 1954. С. 170.

⁶ Гл.: Hall Partee B. Fundamentals of Mathematic for Linguistics. Dordrech, 1978. S. 84; Lyons J. Semantyka. 1. Warszawa, 1984. S. 151.

⁷ Гл.: Чейф У. Значение и структура языка. М., 1975. С. 234. Пар. таксама: Булыгина Т. В., Шмелев А. Д. // Язык и логическая теория. М., 1987. С. 205—206.

⁸ Гл.: Lakowa M. // Studia gramatyczne bułgarsko-polskie. 2. Określoność/nieokreśloność. Wrocław etc., 1987. S. 84.

⁹ Апресян Ю. Д. Лексическая семантика. Синонимические средства языка. М., 1974. С. 24.

¹⁰ Гл.: Павилёнис Р. Язык и логика. Вильнюс, 1975. Ч. 1. С. 94.

¹¹ Гл.: Tokarz M. // Studia semiotyczne. XIV—XV. Wrocław etc., 1986. S. 136.

¹² Гл.: Косеска—Тошева В., Гаргов Г. Зазн. тв. С. 114.

¹³ Гл.: Руденко Д. И. // ФН. 1982. № 2. С. 48—49.

¹⁴ Гл.: Nossicska A. // Wiener Slawistischer Almanach. Bd. 36. 1990. S. 114.

¹⁵ Гл.: Адамец П. // Ceskoslovenská rusistika. XXXII. 1987. № 3. S. 108.

¹⁶ Гл.: Теория функциональной грамматики. Персональность. Залоговость. Спб., 1991. С. 62.

¹⁷ Гл.: Koseska—Toszeva V. // Studia gramatyczne bułgarsko-polskie. 2. Określoność/nieokreśloność. Wrocław etc., 1987. S. 65; Semantik. Ein internationales Handbuch der zeitgenössischen Forschung. Berlin; New York, 1991. S. 411, Zimmermann T. E. // Linguistische Berichte. 1993. № 146. S. 272.

¹⁸ Гл.: Откупщикова М. И. Местоимения современного русского языка в структурно-семантическом аспекте. Л., 1984. С. 6.

¹⁹ Гл.: Borras F. M., Christian R. F. Russian Syntax. Aspects of Modern Russian Syntax and Vocabulary. Oxford, 1977. S. 316.